

museum speelklok

Lesbrief voorbereidende les - Roadshow - Groep (4) *, 5, 6 (± 45 minuten), groep 7, (8) (± 30 minuten)

*Opdrachten die ook voor groep 4 geschikt zijn worden aangegeven met een sterretje: * Het zelfstandig onderzoek doen naar De Drie Pruiken is misschien te hoog gegrepen. In plaats daarvan kan de leerkracht zelf een introductie geven over De Drie Pruiken, het filmpje van opdracht 5 met de kinderen bekijken en het gesprek aangaan over het straatorgel. Ook kunnen de kinderen een kleurplaat maken van De Drie Pruiken.*

Wat leuk dat je met de klas een bezoek aan Museum Speelklok gaat brengen! Om het bezoek nog meer betekenis te geven, raden we je aan om deze voorbereidende les te doen.

Benodigdheden voor de voorbereidende les

- Onderaan of in deze lesbrief:
 - Links naar twee filmpjes
 - Informatie over en foto van straatorgel De Drie Pruiken
- Smartboard om filmpjes en foto te laten zien
- Materialen voor de presentaties (stiften, potloden, papier)
- 3 computers/iPads voor de leerlingen

1. **Groepsgesprek (5 minuten) ***

- Wie houdt er van muziek? Wat maakt muziek zo leuk? Wat maakt muziek belangrijk?
- Welke muziekinstrumenten ken je?
- Wie speelt er zelf een muziekinstrument
- Zou dat instrument ook uit zichzelf kunnen spelen? Wat heb je dan nodig?
- Wie kent Museum Speelklok? Wie is er al eens geweest? Wat heb je daar gezien?
- Wie weet wat zelfspelende instrumenten zijn?
- Welke instrumenten verwacht je in Museum Speelklok te zien?

2. **Filmpje kijken (3 minuten) ***

Bekijk nu het volgende filmpje over zelfspelende muziekinstrumenten met de klas: <http://www.youtube.com/watch?v=h2aZrj-P4ro>. Of zoek op www.youtube.com naar het filmpje *Techniek Museum Speelklok*.

Waar gaat het filmpje over? Zijn dit muziekinstrumenten? Laat de leerlingen hierover filosoferen.

3. **De klas in 3 groepen verdelen (5 minuten)**

Vertel de leerlingen dat er in Museum Speelklok drie thema's heel belangrijk zijn: muziek, techniek en geschiedenis.

Deel de klas nu in 3 groepen: een muziekgroep, een techniekgroep en een geschiedenisgroep. De leerlingen mogen zelf aangeven in welke groep ze willen.

- Laat de 3 groepen voorbeelden uit het filmpje noemen op het gebied van muziek, techniek en geschiedenis (laat eventueel het filmpje nog een keer zien).

4. **Opdracht aan de 3 groepen (onderzoek 20 minuten, presentaties 15 minuten)**

Laat de foto van het straatorgel De Drie Pruiken zien.

- Vraag aan de leerlingen wat ze denken dat het is, wat het apparaat doet en wat ze ervan vinden!

De drie groepjes gaan nu op hun eigen interessegebied online onderzoek doen naar het straatorgel De Drie Pruiken. Ze gebruiken hiervoor o.a. de volgende bronnen: www.museumspeelklok.nl (kijk óók onder het kopje *Spreekbeurt*), www.youtube.com.

Voor groep 5/6 staan hieronder enkele hulpvragen die de leerlingen kunnen gebruiken.

Hulpvragen voor het muziekgroepje:

- Welke instrumenten worden nagebootst door de orgelpijpen?
- Welke instrumenten zitten er naast orgelpijpen in dit orgel?
- Hoeveel toetsen heeft dit orgel? En wat betekent dat?

Hulpvragen voor het techniekgroepje:

- Hoe werkt dit orgel?
- Wat moet de mens doen om muziek uit dit orgel te kunnen halen?
- Wat is een midi-systeem?

Hulpvragen voor het geschiedenisgroepje:

- Hoe oud is dit orgel en wie heeft het gemaakt?
- Wat is de geschiedenis van dit orgel?
- Waarom heet het orgel De Drie Pruiken?

Vervolgens presenteren de groepjes hun bevindingen in 5 minuten aan hun medeleerlingen.

5. **Filmpje kijken (2½ minuten) ***

- <https://www.youtube.com/watch?v=NPP029fbOJM&t=85s>
Had je gedacht dat je dit zou kunnen zien en horen in het Museum Speelklok?

6. **Extra informatie**

Voor extra verdieping op het straatorgel kan deze vlog bekeken worden: <https://www.youtube.com/watch?v=sO7zgkJJECY>

Voor de docent:

Leerlingen kunnen online voldoende informatie vinden voor de onderzoeksoopdracht over De Drie Pruiken. Hieronder volgt nog wat extra informatie voor jezelf.

Straatorgel De Drie Pruiken

Draaiorgels zijn er in vele soorten en maten. De vroegste modellen waren vaak onderdeel van een klok. Maar ze bestonden ook als zelfstandige salonorgels. Deze salonorgels waren bedoeld voor in huis. Het muziekprogramma van salonorgels stond op een cilinder. Later werden er ook straatorgels gebouwd die ook met een cilinder speelden.

Revolutionair was de uitvinding van het orgelboek. In 1892 kreeg Anselmo Gavioli het patent op het draaiorgel met boekstelsel. In de 18^e eeuw werd in de textielindustrie ook al gebruik gemaakt van zigzag gevouwen, geperforeerde kartonnen stroken. Dit stelsel werd geperfectioneerd door Jacquard. Gavioli introduceerde het orgelboek ter vervanging van de kostbare en zware cilinders van orgels. Hierdoor werd het eenvoudiger om een groot repertoire op te bouwen. Het boek kon goedkoper en sneller gemaakt worden dan een cilinder en het kon bovendien eindeloos lang spelen. Bij de cilinder was de muziek na één omwenteling afgelopen.

Hooguit kon de cilinder zijwaarts verschoven worden, waardoor de orgelman zo'n 6 of 8 verschillende melodieën kon laten horen. Maar het orgelboek was veel praktischer en won het dan ook van de cilinder. Recenter is het gebruik van midi voor draaiorgels. Orgels die met midi werken, krijgen van een computerprogramma – in plaats van een boek – te horen wat ze moeten spelen. Naast straatorgels zijn er meer type orgels die door boeken en/of midi kunnen worden bespeeld.

De Drie Pruiken

Draaiorgels worden gezien als typisch Nederlands. De draaiorgelcultuur in Nederland was zo succesvol vanwege het feit dat er alleen in Nederland vanaf 1875 grote verhuurders van straatorgels waren, waar orgelmannen een orgel konden huren. Door orgelverhuur met steeds beter onderhoud, nieuwe modellen en wisselender repertoire waren straatorgels populair. Deze succesvolle verhuurcultuur is uniek en typisch voor Nederland. Om deze reden staat de draaiorgelcultuur ook op de Unesco Werelderfgoedlijst.

Het straatorgel De Drie Pruiken van Museum Speelklok heeft al verschillende gedaanten en eigenaren gehad. Het straatorgel was oorspronkelijk een Gavioli cilinderorgel en is rond 1900 omgebouwd tot een 57-toets kermis-boekorgel.

In Nederland was het orgel voor het eerst te zien op de kermis in Gouda in 1923, aangekocht door een Rotterdamse orgelverhuurder. In 1935 werd het orgel veranderd door Carl Frei in Breda. Hij paste het uiterlijk aan, maar ook de techniek. In 1938 heeft het orgel een tijdje in Sliedrecht gespeeld, maar in 1946 keerde het terug naar Rotterdam. Gijs Perlee kocht het orgel en veranderde het in 1952 tot de Drie Pruiken die we vandaag de dag nog kennen! Het muzikale gedeelte en het oorspronkelijke orgelfront werden aangepast. Van ca. 1950-1970 kent De Drie Pruiken een zeer lange Utrechtse periode. Sinds 2008 is het in bezit van het museum.

Het orgel heeft de naam te danken aan de 3 mooie orgelbeelden die de voorkant sieren. De dirigent en de vrolijke bellenspelers dragen prachtige pruiken. Deze orgelbeelden zijn afkomstig van een Frans Limonaire-orgel. Het is bijzonder dat op dit orgel na de Tweede Wereldoorlog weer beelden zijn geplaatst. Orgelbeelden waren namelijk uit de mode geraakt in de jaren dertig.

De Drie Pruiken bevat divers repertoire. Het kan muziek afspelen vanuit het orgelboek maar ook van het in 2010 ingebouwde midi-systeem. De muziek wordt vandaag de dag nog gearrangeerd voor boeken en het midi-systeem. De muziek is dus redelijk up-to-date!

Wist je dat het orgel een echte beroemdheid is? De Drie Pruiken speelde mee in de film "Betrayed" uit 1954 maar ook in de eerste versie van Ciske de Rat. Ook trad het op in de film "Het wonderlijke leven van Willem Parel" met Wim Sonneveld. Het orgel heeft ook voor koning Willem Alexander en zijn vrouw Maxima gespeeld!

G. PERLEE
de "DRIE"
HOLLANZ
PRUIKEN

